

HİZMET SEKTÖRÜNDE (HAVAYOLU) BARTER (TAKAS) SİSTEMİ VE MUHASEBELEŞTİRİLMESİ

Dr. Ümit BERKAY*
Dr. Serap ARKUN**

ÖZ

İlk çağlardan beri insanoğlu, ihtiyacından fazla ürettiği maddeleri, ihtiyacı olan maddelerle takas ederek, talebini karşılamaktaydı. Paranın ekonomilerde kullanılmaya başlamasıyla da takas işlemleri ortadan kalkmıştı. Barter sistemi de takastan esinlenilerek geliştirilmiş bir ticaret biçimi olmaktadır.

Dünya var olduğundan beri tüm dünyada ticari faaliyetlerden söz etmek doğru olacaktır. Ticari faaliyetlerde satışları artırmak, maliyetleri azaltmak, yeni pazarlara yönelmek ve nakit akışını dengelemek en önemli konular arasındadır. Ticari faaliyetler karşılıklı ödemeler yolu ile gerçekleştirilirken, barter yolu ile de yapılabilmektedir. Günümüzde mahsuplaşma yolu ile yapılan ticari faaliyetlere aracılık eden barter kuruluşlarına rastlanılmaktadır.

Çalışmada barter sisteminde firmaların doğrudan karşı karşıya gelerek yapmış oldukları ticari faaliyetler ele alınmıştır. Çalışmada değişik sektörlerde uygulanan barter işlemlerinin kapsamı daraltılarak, hizmet sektörü ve bu sektörde yer alan havayollarının yapmış oldukları barter işlemleri incelenmeye çalışılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Barter, Takas

ÖNSÖZ

Bu çalışmanın amacı, işletmelerin karşılıklı sözleşme imzalayarak birbirleri ile barter işlemleri yapmalarını ve yapılan bu işlemlerin muhasebeleşmesini örnekler ile incelemektir. Bir başka ifade ile, barter sisteminde tarafları bir araya getiren barter firması olmadan işletmelerin karşılıklı olarak barter işlemi yapmalarının üzerinde durulmuştur.

1. GİRİŞ

Barter, kelime anlamı olarak takas demektir. İki işletmenin karşılıklı mal ve hizmetlerini para kullanmadan takas etmesidir. Alınan mal veya hizmetler

* İstanbul Bilgi Üniversitesi, MYO, Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Program

** İstanbul Bilgi Üniversitesi, Sivil Havacılık Yüksek Okulu, Havacılık Yönetimi Bölümü

karşılığında nakit para yerine mal veya hizmet ile ödeme yapma esasına dayanmaktadır.

“Barter sistemi, bir kurum ve kuruma kayıt edilen üyeler arasında oluşturulan bir pazardır. Bu pazar, barter üye kuruluşlarının karşılıklı arz ve talepleriyle işler” (Özeroğlu, 2014, 116).

Ticaretin ilk zamanlarında henüz paranın bulunmasından önceki zamanlarda insanların kendilerinde olmayan ihtiyaç duydukları malzemeler için yaptıkları takas işlemleri de bir nevi barter işlemiydi. Doğal olarak takasa konu olan ürünlerin nadir bulunması, ya da üretilmelerinde veya elde edilmelerindeki zorluk derecesine göre, karşılığında temin edilecek ürünlerin değerleri veya miktarları da değişmekteydi. İlk barter işlemlerinin konularını hayvanlar veya tahl ürünleri oluşturmaktaydı. Modern anlamda ise 1930’lu yıllarda büyük ekonomik krizin baş gösterdiği yıllarda barter işlemleri karşımıza çıkmaktadır. Talebin az, arzın fazla olmasından dolayı stokları biriken işletmeler, ekonomik krizde ekonomik güçlüklerle karşılaşmışlar ve mal takası yeniden gündeme gelmiştir. Ülkemizde de 1992 yılından itibaren uygulanmaya başlanılmıştır.

Para alışverişi olmaksızın yapılan barter ticaret sistemi, bilinen birebir karşılıklı takas işlemlerinden farklı gelişmiş bir sistemdir (Kırlıoğlu ve Bağdat, 644).

Barter işlemi, takas ile mukayese edildiğinde daha modern ve kapsamlı bir finansman aracı olmaktadır (Aksu ve Gürbüz, 580).

Bir işletmenin satın aldığı mal ya da hizmetin bedelini kendi ürettiği ya da sahibi olduğu mal ya da hizmet ile ödediği bir ticaret sistemidir. Barter sisteminde para kullanılmadığı için finansman maliyetleri de asgari seviyede gerçekleşecektir. Bu sistemde gerçekleşen bir işlemde fiyat, kalite, teslimat gibi şartlar alıcı ve satıcı tarafından karşılıklı belirlenmektedir.

İşletmeler, stok fazlası ürünler, atıl kapasite, riskli alacaklar, birikmiş borçlar, nakit sıkıntısı sorunlarını gidermek amacıyla bu sistemi kullanmaktadırlar. Bankacılık, leasing ve factoring gibi finansman tekniklerine ek olarak da karşımıza çıkmaktadır.

2. BARTER SİSTEMİNİN İŞLEYİŞİ

Bir işletmenin satın aldığı mal veya hizmetin bedelini kendi ürettiği mal veya hizmet ile geri ödemesi yönteminde taraflar arasında alışverişin detaylarını belirten bir protokol hazırlanır. Protokolde mal veya hizmetin fiyatı, kalitesi, tarafların hak ve yükümlülükleri, protokolün süresi ve

uyuşmazlıkların çözümü gibi detaylara yer verilir. Protokolde belirtilen süre içerisinde ilgili hak ve yükümlülüklerin kullanılması ve yerine getirilmesi gerekmektedir. Kullanılmayan haklar süre sonunda karşı taraf açısından gelir kaydedilerek kapatılır. Barter işlemlerinin birçok sektörde uygulandığı bilinmektedir, bunların arasında üretim, perakende, taşımacılık, inşaat, turizm, sigorta, gayrimenkul ve medya gibi sektörler olduğunu söyleyebiliriz.

3. HAVAYOLU İŞLETMELERİNDE BARTER İŞLEMLERİNE İLİŞKİN ÖRNEKLER VE MUHASEBELEŞTİRİLMESİ

Çalışmamızda hizmet sektöründe yer alan havayolları ile ilgili kurum ve firmaların karşılıklı gerçekleştirdikleri barter işlemleri üzerinde durulmuştur. Hizmet işlemlerinde barter işlemlerinin özünde, işletmelerin hizmetlerinin değişimi ve işlemlerin mahsuplaşma ile yapılması yer almaktadır. Ticaretin geliştiği, sınırların ortadan kalktığı günümüzde firmaların çeşitli nedenler ile havayolu taşımacılığına ihtiyaçları giderek artmaktadır.

Havayolu, reklam anlaşması yaptığı TV kuruluşları ile barter işlemi yapabilir. TV kanallarında yayınlanan her reklam süresiyle orantılı olarak belirlenen ücretler karşılığında TV personelinin kullanacağı yurtiçi ve yurtdışı uçak biletleri takas edilebilir.

Aynı örnekler futbol takımları, bireysel sporcular, radyo kuruluşları, basın kuruluşları ve reklam ajansları ile yolcu ve kargo taşımacılığı olarak çoğaltılabilir.

Çalışmada, hizmet sektöründe yer alan havayollarının barter anlaşması yaptıkları durumlarda oluşacak muhasebeleşme örnekleri üzerinde durulacaktır. Buna göre, barter sistemi ile satış yapan işletme hizmet bedeli kadar, hizmeti satan firmadan alacaklı hale gelmektedir.

Örneğin, Havayolu firması ile reklam firması arasında 2 yıl süreli, vergiler hariç (alan vergileri dahil edilmeden) 240.000,-TL'lık reklam karşılığı, yolcu bileti konulu bir barter protokolü yapıldığını varsayalım. Protokole göre reklam faturalarının aylık vergiler hariç 10.000,-TL olarak havayolu firmasına iletilip, havayolu biletlerinin de 2 yıl içinde reklam şirketi personeli tarafından kullanılacağı belirtilen bir anlaşmada, havayolu firması tarafından yapılacak muhasebe kayıtları aşağıdaki gibi olacaktır;

Her ay itibariyle reklam faturaları geldikçe havayolu firması tarafından yapılacak muhasebe kaydı;

----- / -----		
760 Pazarlama, Satış ve Dağıtım Giderleri	10.000,-	
(Reklam Giderleri)		
191 İndirilecek Kdv Hs.	1.800,-	
	320 Satıcılar Hs. (Barter Firması)	11.800,-
Reklam gideri...		
----- / -----		

Reklam firması personeli tarafından uçak biletleri kullanıldıkça, örneğin ilk 6.000,- TL'lik yurtiçi uçak bileti alındığında havayolu firması tarafından yapılacak muhasebe kaydı;

----- / -----		
120 Alıcılar (Barter Firması) Hs.	7.080,-	
600 Yurtiçi Satışlar Hs.		6.000,-
391 Hesaplanan Kdv.		1.080,-
Yurtiçi yolcu bilet geliri...		
----- / -----		

Havayolu firması tarafından kullanılan her bilet tutarı ile reklam giderine ait faturaların nakit çıkışı olmadan mahsup edilmesi gerekmektedir.

----- / -----		
320 Satıcılar Hs. (Barter Firması)	7.080,-	
120 Alıcılar (Barter Firması) Hs.		7.080,-
----- / -----		

Her reklam faturası ve her bilet kullanımında her iki firmadan da nakit para çıkışı olmamakta, sadece cari hesaplar içinde mahsup işlemi yapılmaktadır.

İlgili hesapların defteri kebirlerini incelersek;

320 Satıcılar Hs.	
7.080,-TL	11.800,-TL

4.720,- TL	

120 Alıcılar Hs.	
7.080,-TL	7.080,-TL

Ana hesap bakiyelerine dikkat edilirse, reklam faturası karşılığı kullanılmayan her tutar havayolu firması için sözleşmenin sonucunda gelir olarak kaydedilecek tutarları oluşturacaktır. Örneğimizde 11.800,-TL olarak kayıtlara alınan reklam faturasına karşılık 7.080,-TL'lik bilet alımı gerçekleştirildiğinden reklam firması sözleşme sonuna kadar bilet talep etmediği takdirde aradaki 4.720,-TL tutar havayolu firması için gelir kaydedilecek tutarı oluşturacaktır.

Örneğimizde 2 yıl süre ile 10.000.-TL'lik reklam faturası iletileceğinden, bu tutarlar üzerinden kullanılmayan her bilet tutarı da havayolu firması için gelir yaratacaktır.

Doluluk oranlarının azaldığı özellikle kış aylarında reklam firması personeli tarafından yapılacak uçuşlar havayolu şirketinin doluluk oranında önemli rol oynayacak, boş koltuk sayısını azaltarak uçuşu karlı hale getirecektir. Özellikle akaryakıt, ikram, alan vergileri, kabin ekibi ücretleri gibi maliyetlerden oluşan sabit maliyetlerin yüksek olduğu durumlarda uçuştaki her boş koltuk firma için ekstra maliyet yaratırken, barter yaparak doldurulan her koltuk firmanın lehine fayda sağlayacaktır. Ayrıca reklam firması tarafından kullanılmayan biletler de yine havayolu firması tarafından gelir kaydedilecektir. Diğer taraftan reklam karşılığı anlaşma olduğundan havayolu firmasının reklamı da nakit çıkışı gerektirmeden medyada yapılmış olacaktır. Bu durumda reklam giderlerinin karşılığı nakit çıkışı gerekmeden, üstelik boş olabilecek koltukların doluluğunu da sağlayarak verimli bir protokol imzalanmış olacaktır.

Bilet kullanımlarının özellikle yolcu kapasitesinin, uçak doluluk oranının az olduğu aylarda ve/veya hatlarda yapılmasına yönelik barter anlaşmaları havayolu firması açısından oldukça karlı olacaktır.

4. SONUÇ

Dünyada ve ülkemizde sayıları giderek artan barter firmaları aracılığı ile yapılan ve ekonominin pozitif ivme sağladığı dönemlerde firmalar için nakit ihtiyacını kullanma açısından olumlu katkıları olan barter sistemi, özellikle kriz zamanlarında nakit akışı gerektirmediği için işletmeler için finansman yükünü azaltıcı yönde etki yapmaktadır.

Ülkemizde farklı sektörlerde barter sistemin uygulanabilmesi ve fazla sayıda firma tarafından kullanılabilmesi için, sistemin tanıtılması, uygulama kolaylıkları getirilmesi ve yasal zemine oturtulması önem arz etmektedir

KAYNAKÇA

Aksu, Murat ve Gürbüz Ahmet(2017). D8 Ülkeleri Arasındaki Dış Ticaret İşlemlerinde Barter Yönteminin Uygulanabilirliği. *Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi*, 6, (6)

Kırılıoğlu, H. ve Bağdat A.(2016). Barter İşlemlerinin Gelişimi ve Günümüzdeki Yeri. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 12, 643-653

Özeroğlu, A.İ. (2014). Barter'ın Türk Finans Sektöründe Yeri ve Uygulanabilirliği. *International Journal of Economic and Administrative Studies*, 7, (13)